

Cultura i Espectacles

Adéu a un escriptor clàssic del segle XX

Mor el Nobel de Literatura alemany Günter Grass, autor d'«El timbal de Ilauna», un escriptor compromès i polèmic que va confessar haver integrat les Waffen SS

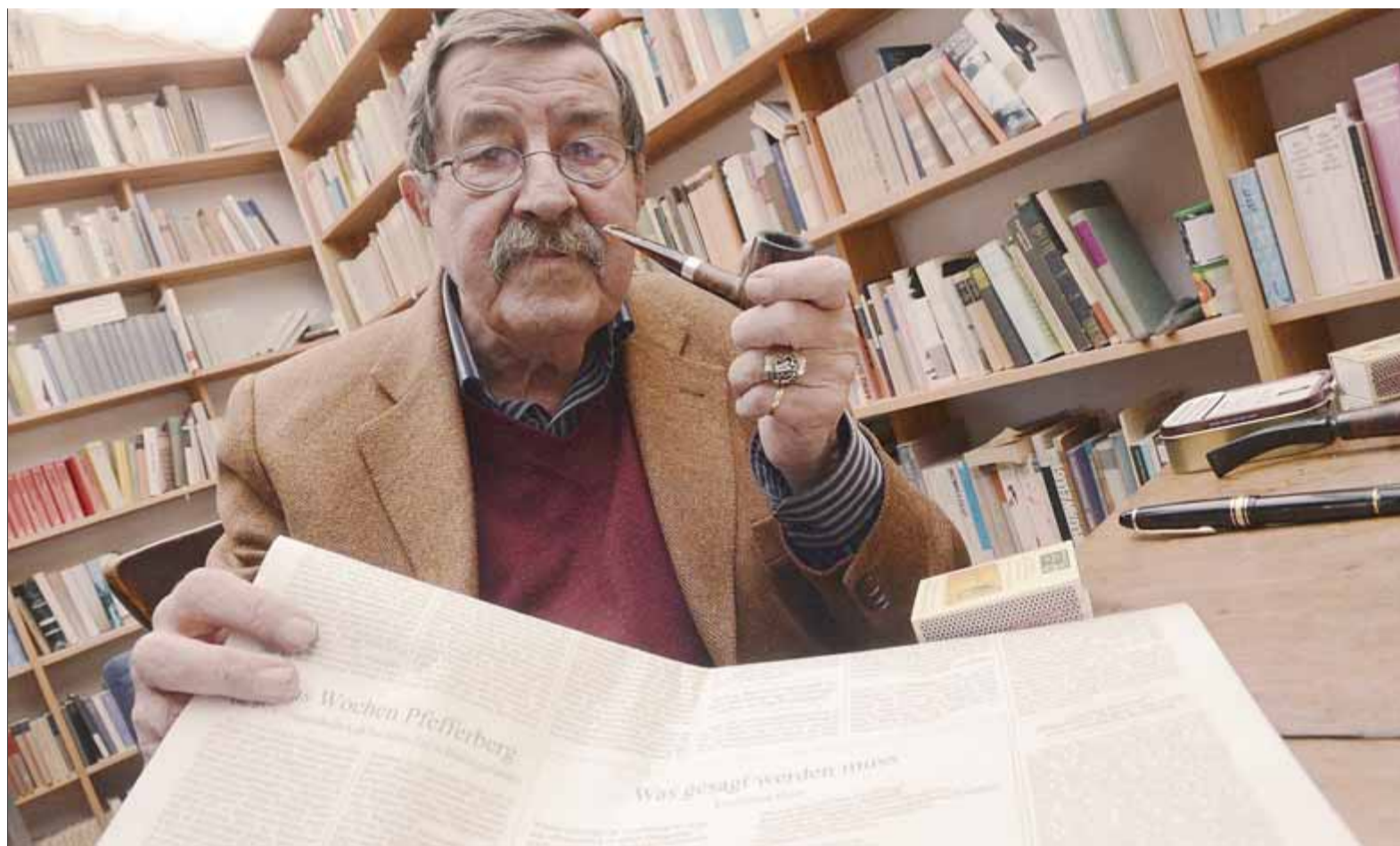
Obsessió: tacar el full

Valèria Gaillard
BARCELONA

Si *El crit* d'Edward Munch es pogués sentir, potser sonaria com el del petit Oskar Matzerath, protagonista d'*El tambor de Ilauna*, de Günter Grass, capaç d'esmicolar el cristall. L'escena cinematogràfica d'aquesta novel·la, adaptada per Volker Schlöndorff el 1979, condensa tota impotència davant l'ascens del nazisme, la irrupció de l'horror i la irracionalitat més aclaparadora.

Segurament aquesta obra del 1959 és la més emblemàtica del Premi Nobel de Literatura i Príncep d'Astúries de les Lletres el 1999, Günter Grass, que ahir va morir als 87 anys a la ciutat de Lübeck, al nord d'Alemanya. Considerat un dels autors més destacats de la literatura alemanya de postguerra, tot un patriarca de les lletres germàniques, Grass també es va alçar com un intel·lectual compromès, i va donar suport a la política d'esquerrers del Partit Socialdemòcrata (SPD) a l'època del canceller Willy Brandt, tot i que després va apartar-se de la primera línia d'aquesta formació, que considerava massa centrista, i va donar suport a diverses campanyes electorals, incloent-hi la que va dur al poder a Gerhard Schröder (1998-2005).

Ara bé, tota aquesta aura de referent moral es va estroncar el 2006, arran de la publicació del seu llibre de memòries d'infància i joventut *Tot pelant la ceba* (en català per Edicions 62 i Alfaguara en castellà). Aquí reconeixia per primera vegada de for-

Günter Grass, l'abril de 2012 a casa seva, a Behlendorf, Alemanya, quan va protagonitzar una polèmica amb Israel ■ MARCUS BRANDT / EFE

El 2012 va protagonitzar un enfrontament amb Israel sent titllat de persona 'non grata'

ma explícita que havia integrat voluntàriament l'exèrcit hitlerian de les SS Waffen als 17 anys, i la sotragada arreu del món va ser gran. En la roda de premsa de presentació del llibre a Madrid, el maig del 2007, Grass reflexionava

sobre aquest passat nazi d'Alemanya que –pensava– la seva generació no podria superar mai. “Més que haver-me deixat seduir pel nazisme, em sap greu no haver-me posat les preguntes pertinents, com ara què havia passat amb aquell mestre d'escola desaparegut, o el meu company d'entrenament que s'havia negat a agafar l'arma per ser testimoni de Jehovà”, es lamentava aleshores, entre pipada i pipada, i amb posat de savi impertorbable.

La polèmica va continuar envoltant el novel·lista, sobretot per les seves crítiques a Israel, estat al qual acusava de posar en

perill la pau del món. El 2012 Israel el va declarar persona *non grata* per aquestes declaracions.

A *Tot pelant la ceba* va seguir el segon volum *La caixa dels desitjos* (2008). La seva obra memorialística va marcar el final d'una carrera literària de més de vuitanta anys, en la qual havia conreat des de la narrativa fins a la poesia i l'assaig.

Günter Grass va néixer a Gdansk, actualment Polònia, el 16 d'octubre del 1927. Una curiositat: la seva mare era caixubi, la minoria eslava que viu en aquesta zona. Tocat per la vena artística, de petit havia pintat una col·lecció de

cromos que reproduïen les obres mestres de l'art. No és d'estranyar, doncs, que la seva vocació precoç per la pintura el duguessin a estudiar Belles Arts a Düsseldorf i Berlín. Els viatges que va fer aleshores per Europa buscant inspiració el van dur a l'Empordà. Va pintar els seus paisatges en blanc i negre en un estil sobri i vigorós (La Fundació Pla va exposar aquests dibuixos el 2008).

No va ser –com en el cas de Marcel Proust– fins a la mort de la seva mare, una figura clau en la seva vida, que es va posar a escriure seriosament. Ell mateix explicava que aquesta mort “decisiva” va allibe-

rar les forces creadores que tenia a dins. Darrere hi planava el fantasma del nazisme i la guerra: la seva mare i la seva germana van ser violades per soldats russos, un dels episodis negres que revela a *Tot pelant la ceba*. El resultat d'aquest alliberament va ser *El tambor de Ilauna*, del 1959, la història d'un nen que es nega a créixer amb el rerefons de la segona Guerra Mundial. Van seguir altres títols com ara *El gat i la rata* (1961), *Anestèsia local* (1969), *Mals averanys* (1992), *El meu segle*, publicat el mateix any que va rebre el Nobel, el 1999, i *Com els crancs* (2003), escrits tots ells

L'APUNT

No hauríem de créixer mai

Jaume Vidal

Crec que va ser al cinema CAPSA on vaig veure *El timbal de Ilauna*. O potser no, l'any 1979 encara quedaven força sales d'art i assaig. El cert és que no va ser un film qualsevol que esdevingués de culte *progre*, sinó un gran èxit. Molts vam arribar a Günter Grass per la pel·lícula. Certa ignorància també era patrimoni dels que fèiem bandera de la intel·lectualitat. De fet, quan

vaig tenir a davant l'escriptor només vaig demanar-li una dedicatòria. *Friquisme* perquè sempre m'he sentit molt identificat amb els nens que no volen créixer, però si bé Peter Pan situava el desig de no ser adult en un registre fantàstic, Oskar no volia fer-se gran com a negació del nazisme. I en el 79 encara teníem el record fresc de la dictadura de Franco.

Günter Grass, en la seva visita a Barcelona el 2004. A dalt, a l'esquerra, al mercat d'antiquaris de la Catedral. A baix, amb el president Pasqual Maragall. A dalt, a l'esquerra, l'escriptor tocant un timbal de Ilauna a la seva ciutat natal, Gdansk, quan va celebrar 80 anys, l'any 2007 ■ JORDI BEDMAR / AFP / JANEK SKARZYNSKI

amb la seva Olivetti model Lettera a la qual es mantenia fidel, malgrat la irrupció dels ordinadors.

El març del 2004, Grass va visitar Barcelona per presentar la publicació del primer volum d'una sèrie dedicada a la seva obra assagística amb Galaxia Gutenberg-Círculo de Lectores, així com una exposició que recollia la seva obra d'aquarel·lista i gravador. Amb la seva pipa inevitable i el posat mig abatut que el caracteritzava, l'escriptor no va deixar passar l'oportunitat per ficar cullerada i criticar la política del PP, que tot justa acabava de rebre una derrota a les ge-

En la seva visita a Barcelona, el 2004, Grass va celebrar la derrota del PP el 14-M

nerals el 14-M. "És una lliçó contra l'arrogància d'uns dirigents polítics que han mentit."

En aquesta ocasió, també va parlar de l'ofici d'escriptor: "La literatura no té una influència directa en la realitat. Per molt que un

escriptor sigui capaç de preveure a temps el que pot arribar a passar, difícilment podrà evitar que passi", va sentenciar. I va posar un exemple amb la novel·la, *Una llarga història*, en la qual va anticipar els problemes que comportaria la reunificació alemanya feta a corre-cuita. "Aleshores vaig ser molt criticat, se'm va considerar un enemic de la reunificació, però ara els crítics callen perquè la realitat ha superat de llarg els meus temors."

Escriptor compromès amb les idees d'esquerra i els drets humans, era primer de tot un artista renaixentista, ja que mai va

deixar de cultivar la pintura i altres arts. La seva obsessió, reconeixia ell mateix, era "tacar el full en blanc, ja sigui amb imatges o amb paraules". De fet deia que, en realitat, era el dibuix que es perllongava en escriptura, i que per això escrivia.

Els darrers anys va escriure poc. El seu darrer treball són les il·lustracions que va fer per al llibre *Alabardas* (Alfaguara), la darrera novel·la inacabada de José Saramago. Queda el llegat, però, d'"unes faules que relaten la cara oblidada de la història" —en paraules del jurat del Nobel— que marcaran el segle XX. ■

Mirador

David Castillo

De la guerra al premi Nobel

Ha estat un dels grans sense cap mena de dubte. I les seves històries, al·legòriques o fins i tot en format de faula, van explicar els desastres que va viure personalment: l'ascens del nazisme, la guerra, la desfeta alemanya i la recuperació. Crític amb la reunificació i la hipocresia, polèmic quan va declarar que havia ocultat el seu pas per les Joventuts Hitlerianes i sempre escrivint un tel per deformar la realitat, Günter Grass va ser un home que va personificar el segle convuls que va viure. Ho va reflectir amb fúria i ira, amb amor per les coses petites i els desfavorits. La mateixa ciutat on va néixer, Gdansk o Danzing, va patir els moviments de frontera —en aquest cas entre Alemanya i Polònia— que van causar milions de morts. Si el volen llegir amb intensitat, han de recuperar *El timbal de Ilauna*, obra del 1959, que el va fer famós quan ja militava en les files del Grup 47, plataforma de debat oberta que va servir per reunir escriptors de tot el domini lingüístic de l'alemany, inclosa la República Democràtica, més papista que el papa soviètic.

El timbal de Ilauna és una d'aquelles novel·les inoblidables, narrada pel petit Oskar Matzerath des d'un manicomni, a partir dels records d'una família alemanya i les seves vicissituds personals amb el

rerefons de la història del seu país. Des de la concepció d'Oskar a l'oposició i adhesió al nazisme, Oskar decideix deixar de créixer als tres anys, fins als 28, en què aconsegueix convertir-se en un compositor per a timbal i decideix créixer definitivament. Grass podria haver estat una celebritat i escriptor de culte només per aquesta novel·la, de la qual Volker Schlöndorff va fer una interessant adaptació cinematogràfica el 1979. El nostre home, però, no es va quedar aquí i va estructurar una obra sòlida, amb novel·lasses a l'altura de la primera, a més de conrear el teatre, la poesia, l'assaig i estimulants articles periodístics, en els quals mai evitava posar el dit a la nafra.

Les seves narracions són segurament el que faran que es perpetui entre els lectors. Dels seus primers vint anys de producció, són de lectura obligatòria *El gat i la rata* (1961), *Anys de gos* (1963), *Anestèsia local* (1969), *Del diari d'un caragol* (1972), *El turbot* (1979) i *La trobada a Telgte* (1979). La majoria les podem trobar al catàleg d'Edicions 62, que també es va mantenir fidel a l'autor, que va recuperar alguns d'aquests títols a partir de l'obtençió del premi Nobel del 1999. Són destacables i també en podem disposar en català, títols com *Mals averanys*, *Una llarga història*, *El meu segle*, *Com els crancs*, *Tot pelant la ceba*, *memòries* i *La caixa dels desitjos*. La manera de submergir la memòria dins la història i traduir-ho tot plegat en literatura ha estat una de les claus de l'alquimista Grass. La revolta, la fantasia de les criatures parlants, les guerres i la confrontació entre literatura i política han estat alguns dels seus temes predilectes, sempre enfocats des d'una prosa barroca i densa, en què no es permet el descans al lector. Diríem que amb Grass mor un dels paladins de la literatura dura en aquests temps miserables d'entreteniment i poc més. L'enyorarem.

Grass podria haver passat a la història només per 'El timbal de Ilauna'